

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

3/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/3(4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холиқулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Tillaxodjayeva Hurshida Djumavayevna</i> TURKISTONDA OILA VA NIKOH MUNOSABATLARINUNG O'ZIGA XOS JIHATLARI VA ROSSIYA IMPERIYASI BOSQINIDAN KEYIN MINTAQADA YUZ BERGAN DEMOGRAFIK JARAYONLAR	16-24
<i>A'zamova Mahliyo Panji qizi</i> ARIYANAM VAYJA GEOGRAFIK NOM TARIXI	25-29
<i>Xo'jageldiyev Ibodulla Mamaradjab o'g'li</i> DEMOGRAFIK XAVF XATARNI PAYDO QILADIGAN SHART – SHAROIT VA OMILLAR	30-34
<i>Norboyev Sarvar Qahramon o'g'li</i> SUG'D TARIXIY GEOGRAFIYASIGA DOIR MULOHAZALAR (AHAMONIYLAR DAVRI MISOLIDA)	35-39
<i>Boboqulov Oxunjon Axmat o'g'li</i> O'ZBEKISTON SSR NING AFRIKA DAVLATLARI BILAN ILMIY-TEXNIKAVIY HAMKORLIGI	40-44
<i>Салаев Ихтиёр Бахтиёрвич</i> ХОРАЗМ ИМОРАТСОЗЛИГИДА ҒИШТНИНГ ТАЙЁРЛАНИШ УСУЛЛАРИ	45-49
<i>Бабажанова Дилрабо Ражаповна</i> “ЁДГОРГА ЕТИШИНГ!”	50-56
<i>Тўйчибоев Баходир Босимович, Абдуматов Алишер Ахматкулович</i> АКАДЕМИК АБДУЛАҲАД МУҲАММАДЖОНОВ ФАОЛИЯТИДА МИЛЛИЙ ЎЗЛИКНИ АНГЛАШ МАСАЛАСИ	57-61
<i>Atavullayeva Shaxlo Musoyevna</i> YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING ROLI.....	62-66
<i>Xolliyev Azizbek Go'zalovich</i> ROSSIYA TASHQI IQTISODIY ALOQALARINING MOLIYAVIY JIHATLARI (XIX ASRNING OXIRGI CHORAGI - XX ASR BOSHI)	67-73

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>To'uchiyev Elnurjon Kosim o'g'li</i> RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLARDA MOLIYAVIY XIZMATLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI: MIKROMOLIYALASHTIRISH, FINTECH VA INNOVATSION MOLIYAVIY MAHSULOTLARNING ROLINI OSHIRISH	74-79
<i>Зарипов Хуршид Закир ўғли</i> ХОРАЗМ ВИЛОЯТИДА ИНСОН КАПИТАЛИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ВА УНДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ ДАРАЖАСИНИ БАҲОЛАШ ЙЎЛЛАРИ	80-86

Pazildinov Muxiddin Maxammadin o'g'li

O'ZBEKISTONDA ELEKTRON TIJORATNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI 87-100

Aytiyeva Sevara Allaberdiyevna

O'ZBEKISTONDA KICHIK TADBIRKORLIK SUB'EKT LARI TOMONIDAN YUK TASHISH XIZMATI KO'RSATISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH 101-104

Isayev Atabek Djurabayevich

MONETAR REJIMLARINING TURLARI VA O'ZBEKISTONNING INFLYATSION TARGETLASHGA O'TISHI 105-112

Алиева Надирахон Абдумаликовна

ИПАКЧИЛИК КОРХОНАЛАРНИНГ ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТИНИ БОШҚАРИШ ЖАРАЁНИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИМКОНИЯТЛАРИ 113-120

Ruziyev Zafar Ikramovich

KAPITAL BOZORI INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI 121-127

Azizkulov Bakhtiyar, Saifullayev Sanjarbek

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA DAVLATNING MOLIYAVIY – INVESTITSION SIYOSATI VA QABUL QILINGAN IQTISODIY ISLOHOTLAR 128-134

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Sultonova Shakhnoza

JADIDCHILIK HARAKATINING MILLIY TARBIYANI YUKSALTIRISHDAGI ROLI 135-140

Razzoqova Shohsanam

MARKAZIY OSIYO DINLARI 141-147

Ziyotova Adolat Ergashevna, Mamaraximov Kahramon Xaltuxtashevich

YANGI O'ZBEKISTON YOSHLARINI MAFKURAVIY TAHDIDLARDAN ASRASHNING MA'NAVIY-MA'RIFIY ASOSLARI 148-154

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Кўчимов Шухрат Норқизилович

ЎЗБЕКISTONDA ДАВЛАТ ТИЛИ РИВОЖИНИНГ МУҲИМ МАСАЛАЛАРИ 155-158

Рузиева Ситора Асроровна

РОЛЬ КОНЦЕПТА «СЕМЬЯ» В ЛИНГВОКУЛЬТУРАХ ЗАПАДА И ВОСТОКА 159-163

Мирсагатова Покиза Авазбек қизи

ОБРАЗЛИ ФРАЗЕОЛОГИК БИРЛИКЛАРНИ ТАРЖИМА ҚИЛИШДАГИ МУАММОЛАР 164-170

Jurayeva Shalolaxon Xusanboyevna

MUALLIF NUTQI VA DIALOGIK NUTQ SHAKLLARINING TARIXIY ROMANLARDAGI FUNKSIYASI 171-175

Ruzibayeva Aziza Kahramanovna

J. BAYRON VA M. LERMONTOV SHE'RLARINING QISYOSLI TAHLILI 176-179

Jovbo'riyeva Saodat O'ktamovna

INGLIZ TILIDA PSIXOLOGIK TERMINLARNING YASALISH USULLARI TAHLILI 180-184

<i>Qulmamatova Muattar Otabek qizi</i> “BOYLIK” KONSEPTINING LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI	185-191
<i>Sanakulov Zayniddin</i> ONOMASTIKADA ONIMIZATSIYA VA APELLYATIVIZATSIYANING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI	192-197
<i>Saakyan Roza Yurevna, Jalilova Lola Jalilovna</i> TEODOR DRAYZERNING “BAXTIQARO KERRI” ROMANIDA PSIXOLOGIYA VA AXLOQ PRIZMASI ORQALI ISTAKNING ISTEZHOSINI O'RGANISH	198-205
<i>Xudoyberdieva Oyjamol Muzaffarovna</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA «RAQS» TERMINOLOGIYASINING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI	206-211
<i>Soatmurodova Shoxista Zafar qizi</i> O'ZBEK TILIDA ATTORLIK LEKSIKASINING MAVZUVIY GURUHLARI	212-217
<i>Tadjieva Mastura Fayzullaevna</i> BASIS OF SIMILE IN METAPHORICAL MODELS WITH THE CONCEPT “LOVE” IN ENGLISH AND UZBEK	218-222
<i>Imamova Gulrux</i> JIN RIZNING “WIDE SARGASSO SEA” ASARIDA INTERTEKSTUALLIK	223-229
<i>Nazarov Sardor Shomurodovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA SO'Z BIRIKMALARINING SINTAKTIK MUNOSABATLARI	230-234
<i>Atamurodova Feruza Tashmurotovna</i> JON GOLSUORSINING “FORSAYTLAR HAQIDA SAGA” ASARINING EPIK TURKUMGA XOS XUSUSIYATLARI	235-239
<i>Iskandarov Bahrom</i> MARTIN IDEN ASARINING JEK LONDON HAYOTIDAGI AKSI	240-243
<i>Mustafoqulov Ro'ziqul Boynazarovich</i> ERTAKLARDA AN'ANAVIY TASVIRLAR	244-251
<i>Kuvonov Zarifjon Maxsiddin o'g'li</i> NEMIS TILIDAGI QORA VA OQ RANG KOMPONENTLI FRAZELOGIZMLARNING O'ZBEK TILIGA BERILISHI VA ULARNING SEMANTIK TADQIQI	252-256
<i>Djabbarova Shoirra Boltaevna</i> MUQOBILSIZ LEKSIKANING TARJIMA MUAMMOSI: LINGVOMADANIY TAHLIL	257-260
<i>Haydarova Kamola Davranovna</i> TURLI TIZIMLI TILLARDA OLMA LEKSEMASINING QIYOSIY-CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	261-264
<i>Bektemirov Zohid Nodirovich</i> HOZIRGI ZAMON NEMIS TILIDA ILOVALI ELEMENTLARNING LINGVOPRAGMATIK XUSUSIYATLARI	265-269
<i>Murtazaeva Xadicha Nuriddinovna</i> TERMINOLOGIYA TADQIQOT OBYEKTI SIFATIDA	270-273

<i>Xudoynazarova O'g'lonoy Allamurodovna</i> DINIY BARQAROR BIRLIK LARNING SEMANTIK XUSUSIYATLARI	274-277
<i>Bazarova Ziyoda Eshbaevna</i> ZAMONAVIY LINGVISTIK TADQIQOTLARD A BADIY MATN MUALLIFI OBRAZINING O'RGANILISHI	278-282
<i>Abdulvohidova Nafisa Serobjon qizi</i> AVIATSIYAGA OID TERMINLARNING LEKSIKOGRAFIK XUSUSIYATLARI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	283-286
<i>Sultonqulova Feruza Bobonazarovna</i> AN'ANAVIY TOSH OBRAZINING TALQINLARI XUSUSIDA	287-291
<i>Abduganiyeva Djamilya Rustamovna, Malik Hodjaev</i> KETMA-KET TARJIMADA KOGNITIV YONADSHUVI VA ESLAB QOLISH USULLARI.....	292-296
<i>Amanbaeva Dilsora</i> «BURCH» KONSEPTINING ETNIK, MILLIY-MADANIY TALQINI.....	297-300
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Abdullayeva Sabohat Asatullo qizi</i> BLOKCHEYN KRIMINALISTIKASI: MARKAZSIZLASHTIRISH DAVRIDA KIBER JINOYATLARNI TERGOV QILISHDA ZAMONAVIY YONDASHUV	301-308
<i>Mirzakarimova Dilafruz Danyorovna</i> KIBERXAVFSIZLIK VA KIBERMAKONDA YURISDIKSIYA CHEGARALARINI BELGILASHNING ILMIY NAZARIY MASALALARI	309-315
<i>Raxmatova Xonzodabegim Utkir qizi</i> KIBER HUQUQ SOHASIDAGI YURISDIKSIYA VA XALQARO HAMKORLIKNING NAZARIY- HUQUQIY ASOSLARI	316-323
<i>G'ulomov Shohruh Islomjon o'g'li</i> METAVERSE PLATFORMALARIDA SHAXSIY MA'LUMOTLAR VA MAXFIYLIK MASALALARI	324-330
<i>Baxromova Laylo Rayim kizi</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SAYLOV TIZIMINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	331-336
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Сафарова Замира Михлиевна</i> ФОРМИРОВАНИЕ ЛИНГВОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У УЧАЩИХСЯ 10-11-Х КЛАССОВ СРЕДСТВАМИ НАЦИОНАЛЬНО-ПРЕЦЕДЕНТНЫХ ТЕКСТОВ	337-342
<i>Нурманов Абдиназар Ташбаевич, Каримов Мусулмонкул Бахриддинович</i> ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ РУССКОГО ЯЗЫКА К ТЕХНОЛОГИИ И ТЕХНИКЕ ЭФФЕКТИВНОГО ОБЩЕНИЯ	343-347
<i>Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li</i> BOLALARDA EGILUVCHANLIK VA CHAQQONLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH.....	348-352
<i>Xayritdinov Otabek Murotjon o'g'li</i> MADANIY ANTROPOLOGIYANING GUMANITAR FANLAR INTEGRATORI SIFATIDAGI	

O'RNI	353-357
<i>Kalmenov Jalg'asbay Sarsenbaevich, Ibadullaeva Zamira Kuanishovna</i> MUSIQA FANI DARSIDA PEDAGOGIK METOD VA KASBIY MAHORATI	358-361
<i>Bekchanova Nilufar Boltaboyevna</i> TABIIY FANLARNI O'QITISHDA TALABALARNING IJODIY QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISHGA YORDAM BERUVCHI OMILLAR	362-367
<i>Ibragimova Dildora</i> MAXSUS MAQSADLARDA INGLIZ TILINI O'RGANISH VA O'RGATISH JARAYONIDA TEXNIKA OLIV O'QUV YURLARI O'QITUVCHILARINING PEDAGOGIK KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISH	368-371
<i>Kamalova Dilnavoz Ixtiyorovna</i> FIZIKA VA ASTRONOMIYA FANLARINI O'QITISHDA – EKSKURSIYANING O'RNI	372-377
<i>Soyibnazarov Abbosjon Ikromjonovich</i> FIZIKA FANIDAN MASALALAR YECHISHDA SIMULYATOR DASTURLARIDAN FOYDALANISH	378-383
<i>Xusmatova Xalusa Faatovna</i> ВИКТОРИНА ПО КОЛЛОИДНОЙ ХИМИИ: РАЗВИВАЕМ ЛОГИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ СТУДЕНТОВ	384-389
<i>Toshboyeva Barnoxon</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIGA SHET TILLARI O'QITISHNING PSIXOLOGIK- METODOLOGIK KONTSEPTSIYASI	390-393
<i>Shirnazarova Zamira Allaberdiyevna</i> MADANIYATLARARO MULOQOT KOMPETENSİYASINING LINGVODIDAKTIK ANAMIYATI	394-399
<i>Uralova Nurxon Mahadovna</i> ШАХСГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН ТАЪЛИМ АСОСИДА МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ ЖАРАЁНИНИ АМАЛГА ОШИРИШ	400-404
<i>Berдиева Ойгул Бекмуратовна</i> НОЕВКЛИД ГЕОМЕТРИЯЛАР ЭЛЕМЕНТЛАРИ ЁРДАМИДА МАТЕМАТИКА ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ КАСБИЙ МЕТОДИК ТАЙЁРЛАШ	405-411
<i>Choriqulov Rustamjon Ibodullo o'g'li</i> TALABALARDA MUSTAQIL TALIM KO'NIKMALARINI O'ZLASHTIRISHDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING ZAMONAVIY KO'RINISHI	412-416
<i>Beknayeva Shaxnoza Vladimirovna</i> МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА ИНСОН RESURSLARINI BOSHQARISHDA INNOVATSION JARAYONLAR	417-423
<i>Burxiev Oлимжон Бобоевич</i> СИСТЕМА ПРИМЕНЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В ВУЗЕ	424-429

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Volume 4, Special Issue 3 (may, 2024). -430 p.

CONTENTS

07.00.00 – HISTORICAL SCIENCES

Tillakhodjayeva Hurshida Djumavayevna

FEATURES OF FAMILY AND MARRIAGE RELATIONS IN TURKESTAN AND DEMOGRAPHIC PROCESSES IN THE REGION AFTER THE INVASION OF THE RUSSIAN EMPIRE 16-24

A'zamova Mahliyo Panji kizi

HISTORY OF ARIYANAM VAYJA GEOGRAPHICAL NAME 25-29

Khojageldiyev Ibodulla Mamaradjab ogli

DEMOGRAPHIC PERIL CAUSES DANGER CONDITION - CONDITIONS AND FACTORS 30-34

Norboyev Sarvar Kaxramon ugli

REMARKS ON THE HISTORICAL GEOGRAPHY OF SUGDH (IN THE CASE OF THE ACHAEMENID ERA) 35-39

Babakulov Okhunjon Akhmat ogli

SCIENTIFIC-TECHNICAL COOPERATION OF THE UZBEKISTAN SSR WITH AFRICAN COUNTRIES 40-44

Salaev Ikhtiyor Bakhtiyorovich

METHODS OF MAKING BRICKS IN KHOREZM ARCHITECTURE 45-49

Babajanova Dilrabo Rajapovna

“FOLLOW TO YADGAR!” 50-56

Tuychiboev Bakhodir Bosimovich, Abdumatov Alisher Akhmatkulovich

THE ISSUE OF UNDERSTANDING NATIONAL IDENTITY IN THE ACTIVITY OF ACADEMIC ABDULAHAD MUHAMMADJONOV 57-61

Atavullayeva Shakhlo Musayevna

THE ROLE OF THE MEDIA IN THE DEVELOPMENT OF THE NEW UZBEKISTAN 62-66

Kholliev Azizbek Guzalovich

FINANCIAL ASPECTS OF RUSSIA'S EXTERNAL ECONOMIC LINKS (LAST QUARTER OF THE 19th CENTURY - BEGINNING OF THE 20th CENTURY) 67-73

08.00.00 – ECONOMIC SCIENCES

Tuychiyev Elnurjon Kosimovich

OPPORTUNITIES TO USE FINANCIAL SERVICES IN DEVELOPING COUNTRIES: ENHANCING THE ROLE OF MICROFINANCE, FINTECH AND INNOVATIVE FINANCIAL PRODUCTS 74-79

Zaripov Khurshid Zakir ogli

WAYS TO ASSESS THE DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL AND THE LEVEL OF EFFECTIVE USE OF IT IN KHORAZM REGION 80-86

Pazildinov Mukhiddin Makhammedin ogli

DEVELOPMENT TENDENCIES OF ELECTRONIC COMMERCE IN UZBEKISTAN 87-100

<i>Aйтиева Sevara Allaberdiyevna</i> IMPROVEMENT OF THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC FUNDAMENTALS OF THE PROVISION OF CARGO TRANSPORTATION SERVICES BY SMALL BUSINESS SUBJECTS IN UZBEKISTAN	101-104
<i>Isaev Atabek Djurabayevich</i> TYPES OF MONETARY REGIMES AND UZBEKISTAN'S TRANSITION TO INFLATION TARGETING	105-112
<i>Alieva Nadirakhan Abdumalikovna</i> OPPORTUNITIES FOR DEVELOPING THE MANAGEMENT PROCESS OF INNOVATION ACTIVITIES IN SERIKING ENTERPRISES	113-120
<i>Ruziev Zafar Ikramovich</i> WAYS TO DEVELOP CAPITAL MARKET INFRASTRUCTURE	121-127
<i>Azizkulov Bakhtiyar, Saifullayev Sanjarbek</i> STATE FINANCIAL - INVESTMENT POLICY AND ACCEPTED ECONOMIC REFORMS IN THE DIGITAL ECONOMY	128-134
09.00.00 – PHILOSOPHICAL SCIENCES	
<i>Sultonova Shakhnoza</i> THE ROLE OF THE JADIDISM MOVEMENT IN PROMOTING NATIONAL EDUCATION	135-140
<i>Razzakova Shahsanam</i> THE RELIGIONS OF CENTRAL ASIA	141-147
<i>Ziyotova Adolat Ergashevna, Mamarakhimov Khakhramon Khaltukhtashevich</i> THE SPIRITUAL AND EDUCATIONAL BASIS OF PROTECTING YOUNG PEOPLE OF NEW UZBEKISTAN FROM IDEOLOGICAL THREAT	148-154
10.00.00 – PHILOLOGICAL SCIENCES	
<i>Kuchimov Shukhrat Norkizilovich</i> IMPORTANT ISSUES OF STATE LANGUAGE DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN	155-158
<i>Ruzieva Sitora Asrorovna</i> THE ROLE OF THE CONCEPT “FAMILY” IN THE LINGUOCULTURES OF THE WEST AND EAST	159-163
<i>Mirsagatova Pokiza Avazbek kizi</i> DIFFICULTIES IN TRANSLATING FIGURATIVE PHRASEOLOGICAL UNITS	164-170
<i>Jurayeva Shalolakhon Khusanboyevna</i> THE FUNCTION OF THE AUTHOR’S SPEECH AND DIALOGICAL FORMS OF SPEECH IN HISTORICAL NOVELS	171-175
<i>Ruzibayeva Aziza Kahramanovna</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF J. BYRON AND M. LERMONTOV’S POETRY	176-179
<i>Jovbo’riyeva Saodat O’ktamovna</i> ANALYSIS OF FORMING PSYCHOLOGICAL TERMS IN ENGLISH	180-184
<i>Qulmamatova Muattar Otabek qizi</i> LINGUOCULTURAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF "WEALTH"	185-191

<i>Sanakulov Zayniddin</i> LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF PROPRIALISATION AND APPELLATIVISATION IN ONOMASTICS	192-197
<i>Saakyan Roza Yurevna, Jalilova Lola Jalilovna</i> EXPLORATION OF IRONY OF DESIRES THROUGH THE LENS OF PSYCHOLOGY AND MORALITY IN THEODORE DREISER'S NOVEL "SISTER CARRIE"	198-205
<i>Khudoyberdieva Oyjamol Muzaffarovna</i> LINGUISTIC FEATURES OF «DANCE» TERMINOLOGY IN UZBEK AND ENGLISH	206-211
<i>Soatmurodova Shoxista Zafar qizi</i> THEMATIC GROUPS OF THE PERFUMERY LEXICON IN THE UZBEK LANGUAGE	212-217
<i>Tadjieva Mastura Fayzullaevna</i> BASIS OF SIMILE IN METAPHORICAL MODELS WITH THE CONCEPT "LOVE" IN ENGLISH AND UZBEK	218-222
<i>Imamova Gulrukh</i> EXPLORING INTERTEXTUALITY IN JEAN RHYS "WIDE SARGASSO SEA"	223-229
<i>Nazarov Sardor Shomurodovich</i> SYNTACTIC RELATIONSHIPS OF WORD COMBINATIONS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	230-234
<i>Atamurodova Feruza Tashmurotovna</i> FEATURES OF JOHN GALSWORTHY'S EPIC SERIES THE FORSYTH SAGA	235-239
<i>Iskandarov Bahrom</i> MARTIN EDEN'S REFLECTION ON THE LIFE OF JACK LONDON	240-243
<i>Ruzikul Mustafokulov Boynazarovich</i> TRADITIONAL IMAGES IN FAIRY TALES	244-251
<i>Kuvonov Zarifjon Maxsiddin o'g'li</i> TRANSLATION OF GERMAN BLACK AND WHITE PHRASEOLOGISMS INTO UZBEK LANGUAGE AND THEIR SEMANTIC ANALYSIS	252-256
<i>Djabbarova Shoirra Boltaevna</i> THE TRANSLATION PROBLEM OF NON-EQUIVALENT LEXICON: A LINGUOCULTURAL ANALYSIS	257-260
<i>Haydarova Kamola Davranovna</i> COMPARATIVE-CONTRASTIVE ANALYSIS OF THE APPLE LEXEM IN DIFFERENT SYSTEMIC LANGUAGES	261-264
<i>Bektemirov Zohid Nodirovich</i> LINGUOPRAGMATIC PROPERTIES OF ADJUNCTIVE ELEMENTS IN MODERN GERMAN	265-269
<i>Murtazaeva Xadicha Nuriddinovna</i> TERMINOLOGY AS AN OBJECT OF RESEARCH	270-273
<i>Khudoynazarova Oglonoy Allamurodovna</i> SEMANTIC CHARACTERISTICS OF RELIGIOUS STABLE UNITS	274-277
<i>Bazarova Ziyoda Eshbaevna</i> THE STUDY OF THE PROBLEM OF THE IMAGE OF THE AUTHOR OF A LITERARY TEXT IN MODERN LINGUISTIC RESEARCH	278-282

<i>Abdulvohidova Nafisa Serobjon qizi</i> LEXICOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF AVIATION TERMS (IN THE EXAMPLE OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES)	283-286
<i>Sultankulova Feruza Bobonazarovna</i> ON THE INTERPRETATIONS OF THE TRADITIONAL STONE IMAGE	287-291
<i>Abduganiyeva Djamilya Rustamovna, Malik Hodjaev</i> COGNITIVE PROCESSING AND MEMORY TECHNIQUES IN CONSECUTIVE INTERPRETATION	292-296
<i>Amanbaeva Dilsora</i> СИСТЕМА ПРИМЕНЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В ВУЗЕ	297-300

12.00.00 – LAW

<i>Abdullayeva Sabokhat Asatullo qizi</i> BLOKCHeyN FORENSICS: A MODERN APPROACH TO CYBER CRIME INVESTIGATION IN AN ERA OF DECENTRALIZATION	301-308
<i>Mirzakarimova Dilafruz Danyorovna</i> SCIENTIFIC THEORETICAL ISSUES OF DETERMINING THE BOUNDARIES OF JURISDICTION IN CYBER SECURITY AND CYBER SPACE	309-315
<i>Rakhmatova Khanzodabegim Utkir kizi</i> THEORETICAL-LEGAL BASIS OF JURISDICTION AND INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF CYBER LAW	316-323
<i>Gulomov Shokhruxh Islomjon ogli</i> PERSONAL INFORMATION AND PRIVACY ISSUES ON THE METAVERSE PLATFORMS..	324-330
<i>Bakhromova Laylo Rayim kizi</i> SPECIFIC CHARACTERISTICS OF THE ELECTION SYSTEM IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	331-336

13.00.00 – PEDAGOGICAL SCIENCES

<i>Safarova Zamira Mihlievna</i> FORMATION OF LINGUOCULTURAL COMPETENCE IN STUDENTS OF 10-11TH GRADES BY MEANS OF NATIONAL PRECEDENT TEXTS	337-342
<i>Nurmanov Abdinazar Tashbaevich, Karimov Musulmonkul Bakhriddinovich</i> PRACTICAL ASPECTS OF PREPARING A FUTURE RUSSIAN LANGUAGE TEACHER FOR TECHNOLOGY AND EFFECTIVE COMMUNICATION TECHNIQUES	343-347
<i>Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li</i> DEVELOPING FLEXIBILITY AND RESILIENCE IN CHILDREN	348-352
<i>Khayritdinov Otabek Murotjon ogli</i> THE ROLE OF CULTURAL ANTHROPOLOGY AS AN INTEGRATOR IN THE SYSTEM OF HUMANITIES	353-357
<i>Kalmenov Jalgasbay Sarsenbaevich, Ibadullaeva Zamira Kuanishovna</i> PEDAGOGICAL METHOD AND PROFESSIONAL SKILLS IN A MUSIC LESSON	358-361
<i>Bekchanova Nilufar Boltaboyevna</i> FACTORS HELPING TO DEVELOP STUDENTS CREATIVE SKILLS IN NATURAL SCIENCE TEACHING	362-367

<i>Ibragimova Dildora</i> DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL COMPETENCE OF TEACHERS OF TECHNICAL UNIVERSITIES IN THE PROCESS OF LEARNING AND TEACHING ENGLISH FOR SPECIAL PURPOSES	368-371
<i>Kamalova Dilnavoz Ikhtiyorovna</i> THE ROLE OF THE EXCURSION IN TEACHING THE SCIENCES OF PHYSICS AND ASTRONOMY	372-377
<i>Soyibnazarov Abbosjon Ikromjonovich</i> USING SIMULATION PROGRAMS IN SOLVING PHYSICS PROBLEMS	378-383
<i>Khalisa Faitovna Khismatova</i> QUIZ ON COLLOIDAL CHEMISTRY: DEVELOPING LOGICAL THINKING OF STUDENTS	384-389
<i>Toshboyeva Barnoxon</i> PSYCHOLOGICAL AND METHODOLOGICAL CONCEPT OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO PRIMARY SCHOOL CHILDREN	390-393
<i>Shirnazarova Zamira Allaberdiyevna</i> LINGUODIDACTIC SIGNIFICANCE OF INTERCULTURAL COMPETENCE	394-399
<i>Uralova Nurkhan Makhadovna</i> IMPLEMENTATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS ON THE BASIS OF PERSONALITY-ORIENTED EDUCATION	400-404
<i>Berdieva Aygul Bekmuratovna</i> PROVIDING PROFESSIONAL METHODOLOGICAL TRAINING OF MATHEMATICS TEACHERS WITH THE HELP OF ELEMENTS OF NON-EUCLIDEAN GEOMETRIES	405-411
<i>Choriqulov Rustamjon Ibodullo o'g'li</i> MODERN VIEW OF THE USE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN MASTERING INDEPENDENT LEARNING SKILLS IN STUDENTS	412-416
<i>Beknayeva Shaxnoza Vladimirovna</i> INNOVATION PROCESSES IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS	417-423
<i>Burkhiev Olimjon Boboevich</i> SYSTEM OF APPLICATION OF INFORMATION TECHNOLOGY AS A MEANS OF IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION IN A UNIVERSITY	424-429

09.00.00-FALSAFA FANLARI – PHILOSOPHICAL SCIENCES

Received: 05 May 2024
Accepted: 10 May 2024
Published: 25 May 2024

Article / Original Paper

THE ROLE OF THE JADIDISM MOVEMENT IN PROMOTING NATIONAL EDUCATION

Sultonova Shakhnoza

Bukhara State University, Lecturer of Islamic history and source studies, philosophy department

Abstract. This article examines the ideas of the Jadidism movement and their role in the development of Central Asian countries and in the thinking of society. Also, the idea of liberating the Uzbek people from colonial oppression and backwardness by starting the spiritual development of the Jadidism was analyzed in the political, legal and social foundations of the Jadidism.

Key words: jadidism, enlightenment, democracy, development, reform, spirituality, value, education, upbringing, civil society, colonialism.

JADIDCHILIK HARAkatINING MILLIY TARBIYANI YUKSALTIRISHDAGI ROLI

Sultonova Shakhnoza

Bukhara State University, Lecturer of Islamic history and source studies, philosophy department

Abstract. This article examines the ideas of the Jadidism movement and their role in the development of Central Asian countries and in the thinking of society. Also, the idea of liberating the Uzbek people from colonial oppression and backwardness by starting the spiritual development of the Jadidism was analyzed in the political, legal and social foundations of the Jadidism.

Key words: jadidism, enlightenment, democracy, development, reform, spirituality, value, education, upbringing, civil society, colonialism.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI3Y2024N19>

Kirish. XIX asr oxiri – XX asr boshlarida Turkiston o'lkasida vujudga kelgan jadidchilik harakati murakkab hamda o'ta muhim bo'lgan tarixiy yo'lni bosib o'tdi deb bimalol ayta olamiz. Jadidlar xorijiy mamlakatlardagi taraqqiyot, islohotlar uchun olib borilgan harakatlarning go'yaviy-falsafiy tajribasini o'z harakatlarining asosi sifatida qabul qildilar. O'z navbatida, ushbu tajribalarni milliy va diniy qarashlarga asos sifatida qayta yaratishga harakat qildilar. Shuni alohida ta'kidlab o'tish joizki, jadidchilik mamlakatning ijtimoiy, siyosiy va ma'naviy taraqqiyot yo'llaridagi turli asoslarning to'qnashuv maydoniga ham aylanib, uning mustamlakachilikka qarshi kurashdagi asosiy falsafasi xuddi shu murakkab yo'lda shakllanib bordi.

Muammoning o'rganilganlik darajasi. Jadidchilik harakatining milliy tarbiyamizda tutgan roli haqida yurtimizdagi S. Abduvohidov, X. Ashurova kabi olimlar tomonidan olib borilgan ilmiy tadqiqotlarida amalga oshirilgan. Xususan, Z. Axmedova jadidchilikka tamal toshini qo'ygan ma'rifatparvarlarning ijtimoiy-falsafiy qarashlarini alohida o'rgangan.

Tadqiqot metodologiyasi. Ilmiy ishda analiz va sintez, analogiya, umumlashtirish, qiyosiy tahlil, tizimlashtirish, germenevtik kabi ilmiy bilish usullaridan foydalanilgan.

Tahlillar va natijalar. Jadidchilik harakati jahon ijtimoiy va milliy qadriyatlar tizimiga asoslangan holda faoliyat olib borgan oqim bo'lib, Markaziy Osiyoning mahalliy aholisi manfaatlariga faol xizmat qilgan hamda ijtimoiy taraqqiyotning tegishli ehtiyojlarini to'la qondira oladigan harakat sifatida shakllangan. Jadidchilik harakati ma'rifatparvarlikdan kuchli siyosiy harakatgacha bo'lgan tizimli yuksalish yo'lidan yurdi. Shu sababdan, jadidchilik harakat yo'nalishini ikki davrga bo'lishimiz mumkin. Bular:

Birinchi davr, ma'rifatparvarlik bosqichi;

Ikkinchi davr, siyosiy bosqich.

Shu o'rinda aytish mumkinki, jadidlarning davlatchilik borasidagi qarashlari harakat shakllana boshlagan davrlardanoq yuzaga kelgan hamda ikkinchi bosqichda aniq bir shaklga kirgan desak mubolag'a bo'lmaydi.

Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev ta'kidlab o'tganlaridek, "Ma'rifatparvar ajdodlarimizning merosi bugun biz qurayotgan huquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyati uchun poydevor bo'lib xizmat qilishi tabiiy. Bu kimgadir yoqadimi yoki yo'qmi, xalqimiz jadid bobolarimiz ko'rsatib bergan yo'ldan og'ishmay borishi kerak. Chunki ularning g'oya va dasturlari Yangi O'zbekistonni barpo etish strategiyasi bilan har tomonlama uyg'un va hamohangdir" [1].

Aytish mumkinki, barcha davrlarda adabiyot jaholatga qarshi kurashish vositasi bo'lib xizmat qilgan, shu asosda jadidlar ham badiiy adabiyotdan xalqni qoloqlik, g'aflat va qaramlik zulmidan qutqarish quroli sifatida foydalanganlar. Shu o'rinda Prezidentimizning Oliy Majlisga va xalqimizga qilgan Murojaatnomasida ma'rifatparvarlarimizning yaqin tariximizda tutgan o'rni naqadar buyuk ekanligini quyidagi so'zlaridan bilishimiz mumkin: "Biz qadimiy va boy tariximizni, ayniqsa, g'oyat og'ir sharoitda ilm-ma'rifat, inson erkinligi, xalq ozodligi, Vatanga, milliy qadriyatlarga mehr va sadoqat g'oyalarini dadil ko'tarib chiqqan jadid bobolarimiz faoliyatini yanada chuqur o'rganishimiz lozim. Ularning ulug' maqsadlar yo'lidagi mardona kurashi va fidoyiligi Yangi O'zbekistonni qurishda barchamiz, avvalo, yoshlarimiz uchun chinakam ibrat maktabi bo'lib xizmat qilishi zarur" [2].

O'z faoliyatlari davomida jadidlar ta'lim sohasida islohotlar o'tkazish hamda "usul ul-jadid" yoki "yangi usul" maktablarini targ'ib etish va yuksaltirishga bor kuch va g'ayratlarini berib harakat qilganlar. Bu islohotlarni amalga oshirish yo'lida jadidlarimiz ixtiyorlarida mavjud bo'lgan jamiki resurslardan, xususan, iste'dodlari, shaxsiy mablag'lari, uy-joylari, siyosiy va madaniy institutlar, matbuot hamda teatr, ma'rifat uylaridan to'liq foydalanganlar, hattoki o'z umrlarini ham fido qilishgan. Avval Chor hukumati, keyin esa sho'rolar davlati, ichki qora kuchlar – asl yo'ldan adashgan qadimchi va johil ulamolar tomonidan amalga oshirilgan zulm-zo'ravonliklar, tazyiqlar, quvg'inlar, suiqaatlarga qaramay, jadid bobolarimiz o'zlari ixtiyor etgan yo'ldan also qaytmadilar.

XX asr boshlarida Markaziy Osiyodagi ijtimoiy, madaniy va siyosiy vaziyatdan kelib chiqib, jadidchilik harakatining asosiy vazifalari sifatida quyidagilarni tasnif etish mumkin:

1. Milliy o'zlikni anglash g'oyasi bo'yicha xalqqa tushunchalar berish;
2. Ma'rifatchilik g'oyasi asosida jadid milliy ta'lim-tarbiya dasturini ishlab chiqish hamda targ'ib etish;
3. Ijtimoiy-siyosiy ongni rivojlantirish, shu orqali milliy istiqlol va davlatchilik xususidagi ma'rifatparvar g'oyalarni xalq orasida yuksaltirish;
4. Huquqiy tenglik g'oyasida qonun orqali mustahkamlash, ozodlik va ijtimoiy adolat g'oyasini xalq orasida rivojlantirish;
5. Mamlakatda milliy til g'oyasini shakllantirish;
6. Milliy adabiyot rivojlantirish g'oyasi asosida jadid adabiyoti nashrini kengaytirish, bu orqali xalq ma'naviyatini o'stirish;
7. So'z va matbuot erkinligini hamda milliy matbuot asosida ma'rifatparvar g'oyalarni ommaga keng targ'ib etish;
8. Milliy teatr sohasini rivojlantirish hamda bu orqali jadid g'oyalari xalq ongiga singdirish.

Jadidchilar jamiyat taraqqiy etishi uchun amalga oshirilishi zarur bo'lgan asosiy g'oya va maqsadlar sifatida quyidagilarni e'tirof etganlar:

birinchidan, Turkiston o'lkasini o'rta asr qoldiqlaridan, feodal qoloqlik va diniy fanatizmdan ozod etish va qutqarish;

ikkinchidan, xalqni va millatni taraqqiyot va rivojlanish yo'li sari boshlab borish uchun "eski uslub" orqali o'tiladigan ko'nikmalardan butunlay voz kechish;

uchinchidan, Markaziy Osiyo hududida yagona davlat qurish;

to'rtinchidan, konstitutsiyaviy va parlament tizimiga asoslangan boshqaruv uslubi bilan amalga oshiriladigan erkin va farovon jamiyatni shakllantirish;

beshinchidan, Turkiy tillarga davlat tili maqomini berish;

oltinchidan, mamlakatda milliy pul birliklarini va milliy armiyani shakllantirish.

Aytish mumkinki, jadidchilik harakatining O'zbekistonga ko'p jihatdan o'z ta'sirini ko'rsatdi. Xususan, ushbu ma'rifatparvarlik harakatlari davomida an'anaviy madrasalarga qarshilik ko'rsatuvchi zamonaviy uslublarga asoslangan ta'lim muassasalari paydo bo'la boshladi. Ushbu davrda ayollar ta'limiga alohida e'tibor qaratildi hamda jamiyat normalariga asta-sekinlik bilan o'zgartirishlar kiritila boshlandi. Shu bilan birgalikda, jadidlar tanqidiy tafakkurni yuksaltirishga alohida e'tibor qaratishdi. Bu orqali xalqning siyosiy fikriga ta'sir etib, intellektual munozaralarga yo'l ochib berishdi hamda mintaqaning madaniy jihatdan rivojlanishiga o'zlarining munosib hissalarini qo'shishdi. Ma'rifatparvarlar Markaziy Osiyo jamiyatining turli sohasini, jumladan, ta'lim, madaniyat va ijtimoiy amaliyotni yangilash hamda ushbu sohalarda islohotlar qilishni maqsad qilganlar. Jadidlar va jadidchilik harakati yuqorida ko'rsatilgan sohalarda quyidagi islohotlarni amalga oshirdilar:

Ta'lim sohasida amalga oshirilgan islohotlar: Jadidlar ilmiy va dunyoviy bilimlarga asoslangan holda zamonaviy ta'limni targ'ib qildilar. Shuningdek, ular an'anaviy islom ta'limini fan, matematika va adabiyot kabi fanlarni o'z ichiga olgan modernizatsiyalashgan o'quv dasturi bilan almashtirishga harakat qildilar. Jadid ziyolilari tomonidan amalga oshirilgan ushbu islohotlar asosida yangi maktab va o'quv yurtlari barpo etilishi O'zbekistonning madaniy va ma'rifiy ko'rinishini qayta qurishda hal qiluvchi rol o'ynadi.

Ayollar ta'limidagi islohotlar: Jadidlar an'anaviy gender me'yorlariga qarshi chiqishdi hamda ayollarga ta'lim berishni yo'lga qo'yish sohasida eng birinchilardan bo'lishgan.

Ma'rifatparvarlar jamiyat taraqqiyotida ayollarning bilim olishi zarurligiga qat'iy ishonganlar. Shu sabali, qizlar uchun maktablar tashkil etganlar hamda ularning intellektual va ijtimoiy salohiyatini rivojlantirishlari uchun zarur imkoniyatlarni yaratib berishga harakat qilganlar.

Madaniy va ijtimoiy hayotni yaxshilash borasida amalga oshirilgan islohotlar:

Jadidlar Markaziy Osiyo jamiyatini yuksaltirish uchun madaniy va ijtimoiy islohotlarni qo'llab-quvvatladilar. Bu islohotlar xalqni yanada oqilona va tanqidiy fikrlashga intilishlarida, shuningdek, adabiyot va san'atni rivojlantirishda o'z ifodasini topgan. Ma'rifatparvarlarning ushbu o'zgarishlardan ko'zlangan asosiy maqsadi esa milliy o'zlikni anglash tuyg'usini shakllantirish orqali an'anaviy islom amaliyotlari va zamonaviy, ilg'or qadriyatlar orasidagi tafovutni bartaraf etishdan iborat edi.

Til islohotlari: Jadidlar xalq tilidan, jumladan, o'zbek tilidan maorif va adabiyot sohasida foydalanish tarafdori bo'lganlar. Bu orqali ular an'anaviy islom ta'limida arab va fors tillari o'rniga xalq tilidan keng foydalanishni maqsad qilganlar, ya'ni asosiy maqsad xalq tilini yuksaltirish bo'lgan. Shuningdek, til islohotlari mahalliy aholi uchun ta'lim olishni yanada osonroq qilish hamda O'zbekiston xalqining madaniy o'ziga xosligini mustahkamlashga qaratilgan islohot sifatida qaralgan.

Siyosiy ta'sirlar: Birinchi navbatda madaniy-ma'rifiy islohotlarga e'tibor qaratilgan bo'lsa-da, ma'rifatparvarlar o'z harakatlarida siyosiy mazmunga ham ega edi. Ularning taraqqiyot va yuksalish g'oyalari ayrim shaxslar tomonidan amalda bo'lgan siyosiy va diniy hokimiyatlarga qarshi kurash sifatida baho berilgan [3].

Ma'rifatparvarlik harakatining keyingi bosqichi sifatida namoyon bo'lgan jadidchilik harakati va uning namoyondalari xalqni mustamlakachilik zulmi hamda feodal qoloqlikdan taraqqiyotga boshlab borish, milliy mustaqillikka erishish uchun kurashda o'zlarining har narsaga tayyor ekanliklarini ko'rsatganlar. Harakatning ijtimoiy tarkibi dastlab turli xil tabaqa vakillaridan iborat bo'lgan hamda ushbu tarkibdan madrasa talabalari, yangi usul maktab o'qituvchilarining asosiy qatlami joy olganlar. Shuningdek, maorif sohasida islohotlarni amalga oshirish borasida "usuli jadid" maktablarini tashkil etishga kirishilgach, birinchi bo'lib 1893-yili Samarqandda, 1898-Qo'qonda, 1899-yil eski Toshkent hamda Andijonda, 1900-yil Buxoroda ushbu maktablar o'z faoliyatini boshlagan. 1903-yilga kelib esa 102 ta ilk va 2 ta o'rta jadid maktablar tashkil etilib, o'zlarining dasturlari asosida o'quvchilarga ilm berishni boshlaganlar. Ushbu maktablardan 6 tasi Buxoro amirligi va 8 tasi Xiva xonligi yerlarida ochilgan [4].

Bu maktablarda diniy va dunyoviy ta'lim-tarbiya hamda ilm o'zaro uyg'unlashtirilgan holda o'tilgan. Ta'lim jarayonlarida esa yakka o'qitish usulidan sinfda dars berish usuliga o'tilgan. Sinflarda partalar, geografiya xaritalari, globus va boshqa ko'rgazmali qo'llanmalardan foydalan boshlaganlar. Maktablarda rus revolyutsiyasi ta'sirida paydo bo'lgan feodal tartiblarga va mustamlakachilik rejimiga qarshi qaratilgan g'oyalar bilan birga mahalliy aholini o'qish-o'rganishga, ma'rifatni egallashga yo'naltirish kuchli bo'lgan. Shuningdek, ilg'or Yevropa ilm-fani va madaniyatini egallashga bo'lgan da'vat muhim o'rin egallagan. Milliy ozodlik harakatining kuchayishi natijasida jadidlar orasida xalq manfaatlarini himoya qiluvchi ko'plab ilg'or fikrlovchi kishilar maydonga chiqa boshlashdi. Xususan, ularga Mahmudxo'ja Behbudiy, Abduqodir Shukuriy, Saidahmad Siddiqiy, Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdulla Avloniy, Ubaydulla Asadullaxo'jayev, Tavallo, Fitrat, Fayzulla Xo'jayev, Usmonxo'ja Po'latxujayev, Abdulvohid Burhonov, Sadridin Ayniy, Obidjon Mahmudov, Ishoqxon To'ra Ibrat, Hamza,

Cho'lpon, Muhammadsharif So'fizoda, Polvonniyoz Hoji Yusupov, Boboovun Salimovlarni keltirib o'tishimiz mumkin. Ushbu ma'rifatparvarlarning sa'y-harakati bilan jadidchilik harakati o'z taraqqiyotining cho'qqisiga erishdi.

Keeling, Turkistonda jadidchilikning tarqalishiga katta hissa qo'shgan jadidchilar haqida qisqacha fikr bildirib o'tsak.

Samarqandda jadidchilik harakatining yana bir yirik namoyandasi **Mahmudxo'ja Behbudiy** (1875-1919) Rossiyaning yirik shaharlarida rus madaniyati va tatar jadidchilik harakati namoyandalari bilan suhbat olib borib, milliy mustaqillik manfaatlarini himoya qila oladigan iqtisodiy va siyosiy qaramlikdan qutulish, mustamlakachilik zulmidan ozod bo'lish muammolari bilan kurasha oladigan zamonaviy bilimga ega savodli kadrlar jamiyat hayoti uchun zarurligini anglab yetdi [5]. Vataniga ilg'or g'oyalari bilan qaytgan zahoti o'z uyida kambag'al bolalar uchun yangi usul maktabini ochdi hamda shu maktabda tarix, geografiya, adabiyotdan dars berib, yoshlarga ilg'or fikr va bilimlarni yetkazdi. Alloma islohotni maktab va madrasalardan boshlash zarurligini, millat hayoti ta'lim-tarbiya bilan chambarchas bo'g'liq ekanligini aniq bilardi. Behbudiy 1904-1909 yillarda o'z maktablari uchun "Risolai asbobi savod", "Risolai jug'rofiyai umroniy", "Risolai jug'rofiyai Rusiy", "Amaliyoti islom", "Muxtasar tarixi islom" kabi darsliklar yozdi [6].

Munavvarqori Abdurashidxonov (1878-1929) Turkiston ma'rifatlaridan biri sifatida ma'lum va mashhur bo'lgan yangi usul maktablariga asos solgan hamda ular uchun darsliklar yaratgan O'rta Osiyo jadidchilik harakatining yetakchisi, buyuk tarixiy shaxs. Munavvarqori Abdurashidxonov 1901-yilda Toshkentda "Usuli jadid" maktabini ochgan hamda bu maktablar uchun maxsus ta'lim dasturlari tuzib chiqqan. Uning "Adibi avval" (1907), "Adib us-sani" (1907), "Metodik hisob", "Tarixi Islomiya" (1912) va to'rt qismdan iborat "O'zbek tili darslari" darsliklari shular jumlasidandir.

Jadidchilik harakatining faol ishtirokchilaridan biri **Abdulla Avloniy** (1878-1934) o'z zamondoshlari va izdoshlari singari yangi usul maktablaridan biriga asos solgan hamda ular uchun darsliklar yaratib, o'quvchilarni ilmi qilgan yetuk ma'rifatparvar hisoblanadi. Uning "Birinchi muallim", "Ikkinchi muallim", "Turkiy guliston yoxud axloq", ayniqsa, maktab o'quvchilari uchun darslik sifatida tayyorlangan "Turkiy guliston yoxud axloq" kabi darsliklari mashhur bo'lgan.

Buxorodagi jadidchilik harakatining yirik namoyondalaridan yana biri **Abdurauuf Fitratdir** (1886-1938). Ushbu ma'rifatparvar 1909-yili Istanbulda nashr etilgan "Munozara" asarida Buxoro amirligi idorasida tegishli islohot va o'zgarishlar qilish zarurligi g'oyasini ilgari surgan. Shuningdek, ushbu asarda "Usuli jadid" deb nomlangan yangi ta'lim tizimining asoslari keltirilgan. Fitrat ushbu asarida butun vujudi, olovli va jo'shqin qalbi, bunyodkor g'oyalari va o'zining faolligi bilan yurt yoshlarini rivojlangan yangi dunyo sari safarbar etgan. Yuqorida sanab o'tilgan milliy tiklanish harakati vakillari yangicha uslubdagi maktablar ochib, uni uslubiy jihatdan ta'minlashga harakat qilganlar, bu orqali esa mamlakat rivojiga o'zlarining munosib hissalarini qo'shganlar deb, hech shubhasiz ayta olamiz.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, jadidchilik harakati eng yirik uyushgan va jamiyat tafakkuri yuksalishida muhim rol o'ynagan oqim sifatida tarix zarvaraqlaridan joy oldi. Ularning O'zbekiston jamiyatida xalq maorifi, ta'limni rivojlantirish hamda yetuk kadrlar tarbiyalashga asosiy e'tibor qaratganliklari bugungi zamonaviy jamiyat uchun ham o'zining aktualigini yo'qotmay kelmoqda. Shuni ta'kidlab o'tish joizki, ularning yillar davomida xalqimiz, millatimiz, vatanimiz va jamiyatimiz taraqqiyoti uchun beminnat xizmatlari, hatto bu

yo'lda o'z jonlarini ham ayamaganliklari xalqimiz yodidan hech qachon chiqmaydi. Jadidchilarimiz millat orzusi yo'lida uzoq vaqt davomida ozodlik va hurlik uchun kurashib kelishdi. Bugungi kundagi Yangi O'zbekistonimiz uchun ular qoldirib ketgan mafkura poydevor vazifasini o'tamoqda.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Prezident Shavkat Mirziyoyevning Respublika Ma'naviyat va ma'rifat kengashining kengaytirilgan majlisidagi nutqi// "Xalq so'zi" gazetasi, 2023-yil 23-dekabr, №274 (8617).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga murojlatnomasi// "Xalq so'zi" gazetasi, 2022-yil 21-dekabr, №272 (8334).
3. Ergashov U.A. Jadidlar va jadidlar harakatining Markaziy Osiyodagi ijtimoiy muhitiga ta'siri// "Jadidlarning ilmiy-pedagogik merosi: tarix va zamonaviylik" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjumani materiallari to'plami. 2024. -B.107.
4. Tohir Qahhor. Hur Turkiston uchun. -T.: Cho'lpon, 1994. -B.28.
5. Turdiyev, B. (2021). Behbudi's views on the spiritual renewal of society. Центр Научных Публикаций (buxdu.uz), 5(5).
6. Abbosova Sh.T. Jadidlarning milliy ma'rifiy islohotlarga qo'shgan hissalarini// "Jadidlarning ilmiy-pedagogik merosi: tarix va zamonaviylik" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjumani materiallari to'plami. 2024. -B.210.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/3(4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).